

vajjon a tanító szellemi szabadsággal és saját ítelete szerint választ-hatja-e meg az adott viszonyok között azt, a mit szükségesnek és hasznosnak ítél (12. lap). Ha az iskolán lendíteni és a tanításnak tartós sikert akarunk biztosítani, a folyamatot *előlről* kell kezdeni s szükséges, hogy az, a ki egész idejét az iskolában tölti és a tanulókkal állandóan érintkezik, oly ellátásban részesüljön, hogy egész lényét szabadon és kényszer nélkül állítsa a reá bízott gyermekek javának szolgálatába (16. lap). Az utolsó részből valók a következő igazságok, melyeket a mi társadalmunknak is jó volna hangosan megmondani: *A tanítót egyedül nem lehet az ifjúság neveléséért felelőssé tenni és azon vád ellen, hogy a tanító az oka az ifjúság erkölcsi fogyatkozásainak és eldurvulásának ép oly erélyesen kell tiltakozni, mint visszautasítani azt a követelést, hogy az iskola egymagában képes legyen a serdülő ifjúság és az emberiség javulását megvalósítani.* Bár igaz, hogy a tanító helyes tanítással és alkalmas érintkezéssel sok jót tehet az ifjúság érdekében, szükséges, hogy erről más oldalon is gondoskodjanak, nehogy az, a mit az iskola épít, leromboltassék s hogy az iskola vetése kellő termést érleljen (52—53. lap). Ismeretgyűjtés egymagában nem elegendő: sok tudás nem tesz föltétlenül okossá és a legokosabb emberek nem mindig a legjobbak is. A nevelés olyan probléma, melyet alkalmasint sohasem fognak teljesen megoldani (55—56. lap). Az a tanító, a kinek tanítása nem nevelő egyúttal, pályát tévesztett (53. lap). Érdekes még az, a mit szerzőnk a 2. részben mond, a hol sorra veszi a népiskola különböző tantárgyait és bizonyos újabb követelésekkel szemben joggal utal arra, hogy a tanítónak képzése máris oly sokoldalú, mint egyetlen más hivatalnoké sem. Kell, hogy pedagógus, filozófus, teologus, történész, festő, zenész és tornász legyen és ha ezen az úton még tovább megyünk, akkor a tanítót asztalossá, könyvkötővé, művészzé, orvossá, emzetzgazdává, szakácsnévá és gazdasszonyná is ki kellene képezni.

Gondolom, már ezekből a szemelvényekből is kitetszik, hogy okos és világos fővel állunk szemben; ezek nem lévén felesleges számmal, érdemes, hogy írásaikat komolyan vegyük.

Kemény Ferencz.

VEGYESEK.

— Állami népoktatás. Arról a kérdéstről, hogy az állam a népoktatásban milyen mértékben és milyen módon vegyen részt, érdekes polemia folyt egyfelől *Bánffy Dezső* br. volt miniszterelnök, másfelől *Wlassics* miniszter terveinek congenialis végrehajtója *Halász Ferencz* osztálytanácsos között. Bánffy a föltétlen államosítás híve, főképen a

népoktatás terén, az államosítással pedig olyan módon akarná a magyar nemzeti kulturát szolgálni, hogy első sorban a nemzetiségi községeket rakná meg állami iskolákkal. Ebbeli nézetét egy hozzá intézett levélnek a közlésével fejezi ki. Ez a levél képes ilyeneket mondani: «vétek minden állami iskola, mely a nemzetiségi vidékektől elvonva, a magyar községben vagy városban állíttatik fel», vagy «balálos bűn alföldi tősgyökeres magyar városok iskoláinak megállamosítása». Ezekkel a gallimathiasokkal szemben igazán irigylendő higgadsággal fejti ki Halász újra az ő álláspontját, a melyet e lapok olvasói előtt már több ízben volt alkalmunk ismertetni. Elve: szükség nélkül nem csonkítani meg a felekezetek iskolaállítási jogát, ha képesek «a magyar nemzeti állam érdekeinek mindenben megfelelő nép-oktatást fentartani.» Új dolog mostani nyilatkozatában, hogy a *tanítóképzés* államosításának hívéül vallja magát, a mit a kormányhoz közel állóktól még eddig nem hallottunk ekkora határozottsággal hangoztatni. A fentemlített levéllel szemben pedig még eddigi nyilatkozatainál is határozottabban vallja, hogy a nemzeti kultúra alánya első sorban a magyar faj lehet és annak kell lennie. «Csak akkor lesz a magyar kulturának asszimiláló ereje, ha a magyar faj minél nagyobb mértékben kifejti kulturai képességét s fölénye ellenállhatatlanul ránehezedik egyéb fajok kulturájára. Önkéntes hódolás a magyar nemzeti kultúra előtt csak akkor jön létre, ha a magyar faj művelődése nagy arányú túlsúlyra tesz szert.» Sok dolgot mond el aztán érdekes cikkében, a mi kézzelfoghatóan bizonyítja azt az egyszerű igazságot, hogy a magyar kulturát a magyarokkal kell megcsinálni; talán még a Bánffy br. levelezőjét is meg fogja győzni. Szomorúan konstatáljuk Halász után újra, hogy «a magyar faj három évtizeden át kulturális életében teljesen magára volt hagyatva.» Égrekiáltó pl. a különben is szegény székelység elhanyagolása. Örömmel veszünk tudomást az újabb időben a magyar vidékeken az állami iskolákkal elért nagy kulturális föllendülésről. Szinte fölöslegesnek tetszik az a mentegetődzés, hogy az újabb államosítások sem hanyagolták el a nemzetiségi vidékeket, mert «az utóbbi 5 év alatt 181 tiszta magyar és 397. egyes, túlnyomóan nemzetiségi községben szervezetett állami elemi népiskola.» Bizony, ez nem valami nagy kedvezés a magyarságnak. Ezen mentegetődzés helyett szivesebben hallanánk a jövőben egy olyan dicsekedést, a mely a két csoportot ama két szám megfordított arányában tüntetné föl. Azok a tüzes hazafiak pedig, a kik a nemzetiségek közé bedobott állami iskolákkal agresszív nemzeti politikát vélnék követni, lássák be, hogy a magyar faj emelkedése és előnyomulása az igazi pozitív, agresszív eljárás, az övék pedig negatív jellemű és a visszas eredményt ki nem záró lanyha védekezés.

— A tudományos kutatás szabadsága minden magasabban gondolkodó szemében a tudomány haladásának első feltétele. Ezt a szabadságot különböző okokból sokszor fenyegette veszedelem. Érdekes hang hallatszott újabban az érdekében. *Rottenburg*, a bonni egyetem kuratora az új rektor beigtatásakor azzal felelt a hozzá intézett üdvözlő szavakra, hogy nincs ugyan ok a tudomány szabadsága miatt aggodalomra, de tagadhatatlan, hogy a látóhatár nem egészen tiszta, a tudomány egén apró felhők képződnek. Bizonyos körök a tudományos kutatást kijelölt határokhoz szeretnék kötni; arra törekednek, hogy jövőre csak olyan férfiakat hívjanak meg az egyetemre, a kik egyes lényeges pontokban magokat lekötni engedik. A theologiai karon kezdődik a dolog. De hát ki hivatott eldönteni, hogy mi a tudományban a lényeges és lényegtelen? Csak a rövidlátók vállalhatnak magokra ilyen censori hivatalt. A messzelátók szerint a tudományos kutatást nem lehet lánczra verni; ezek azt mondják, hogy minden tudománynak az idők árában kell maradnia s a ki ezt az igazságot meg nem becsüli, megöli a tudományt. Még a theologiat sem lehet korlátok közé szorítani. Ha a német egyetemi tanárnak előírják, hogy lényegest mit tanítson, akkor leszorítják Faust famulusának a színvonalára. Ezt a tanárok nem állanak ki, de a német ifjúság sem állaná ilyen tanárok előadásait. (*Blätter für höhere Schulwesen* 1902 decz.)

— A czikornyák ellen. A jó izlésnek, az értelmességnek, sőt még a közigazgatás egyszerűsítésének is szolgálatot tesz az a kedvünkre való rendelet, a melyet Wlassics miniszter a fölösleges udvariaskodási kifejezések ellen adott ki (1893. évi 1118. eln. sz.) Az csak természetes, hogy a miniszterhez intézett fölterjesztésekhez udvarias hang illik, de alapos tévedés az udvariasságot a szóvirágokban látni. Az igazi udvariasság ebben az esetben — s azt hisszük, hogy más esetekben is — a rövidség és világosság. A rövidség, hogy minél kevesebb idejét vegyük el annak, a ki ügyünkkel foglalkozni kénytelen, és a világosság, hogy minél kevesebb fáradságba kerüljön az illetőnek fölterjesztésünk lényegét a szóhalmazból kihámozni. Bizonyosan érzi ezt a legtöbb folyamodó, de hát nem akar vagy nem mer a szokástól eltérni, sőt — ismerve a folyamodók lelkiállapotát — igyekszik a szóvirágokból inkább többet adni, nehogy igen kevés találjon lenni. Argumentumok helyett szóvirágokat vonultat föl kérese támogatására. Nagyon helyes volt ezen szokás elfajulásának felülről vetni gátat, mert alulról nem lehetett várni a kezdeményezést. A katonaság már régen tiltja, hogy a hivatalos fölterjesztésekben az alantóság fölösleges szóvirágokat használjanak. Ezek lenyirbálásával legalább 20%-tel megkevesbedik a miniszteri tisztviselők olvasnivalója, és nagy mértékben megkönnyebbül a fölterjesztések íróinak vajudása.